

Skipulagsstofnun
Borgartúni 7b 105
Reykjavík

Sent með tölvupósti á: skipulag@skipulag.is

Reykjavík, 10. mars 2023

Efni: Umsögn – Matsáætlun v / vindorkugarður Grímsstöðum II í Skaftárhreppi

Stjórn Landverndar hefur kynnt sér fyrirbyggjandi matsáætlun. Það er grundvallarstjórarmið Landvernd að mat á umhverfisáhrifum stórra vindorkuvera sem ekki hafi verið teknar til mats innan rammaáætlunar sé afar óskynsamleg og sóun á fé og tíma þeirra sem í hlut eiga. Vindorkuver eiga skv. lögum og nýlegri þingsályktun heima í rammaáætlun og stjórnvöld eru að vinna að enn frekari stefnumörkum í þessum málaflokki. Með þessum fyrirvar hefur stjórn Landvernd eftirfarandi athugasemdir og ábendingar við matsáætlun fyrir framangreint vindorkuver.

Stjórninn telur að nafngiftin “vindorkugarður” sé misnotkun á tungumálinu. Samkvæmt viðurkenndum orðabókum er garður ræktað svæði með runnum, blómum og trjám eða þykkur veggur hlaðinn úr steini. Stjórn Landverndar harmar þessa misnotkuná tungumálinu sem er til þess fallin að blekkja.

Í inngangi matsáætlunar er vitnað til um margvíslega sérfræðipækkingu þátttakenda og reynslu þeirra í tengslum við umhverfismál og uppbyggingu vindorkumannvirkja með tilvitnun í verkfræðistofuna Mannvit og Biotope. Hér er ekki ætlun að gera lítið úr þekkingu viðkomandi fyrirtækja. Engu að síður skal hér vakin athygli á að sérstaða íslenskrar náttúru er mikil og því varhugavert að byggja á mat á þekkingu alþjóðlegra fyrirtækja, reynslu og aðfræði. Að sama skapi er full ástæða að vekja máls á því almennum orðum að verkfræðistofur og aðrir þeir sem koma að skýrslugerð sem þessari matsáætlun eru háðir hagsmunum þeirra fyrirtækja sem greiða fyrir samantekt sem þessa. Á þeim forsendum er því vinsamlega komið á framfæri við Skipulagsstofnun að taka matsáætlunum sem og annarri áætlanagerð með fyrirvara í ljósi mjög ríkra fjárhagslegra hagsmunatengsla. Víða má sjá merki um að fjárhaglegir hagsmunir séu farnir að hafa verulega neikvæð áhrif á einstaklinga með sérfræðimenntun sem vinna fyrir verkfræðistofur við skýrslugerð hverskonar í tengslum við umhverfismál, þar sem sjálfbærni og hringrásarhugsun drukkna í þágu sérhagsmuna á kostnað faglegrar þekkingar.

Þá er vísað í inngangi til reynslu Biotope í sérstökum punktum sem eiga að skapa viðkomandi einhversskonar trúverðugleika – hverju er lesandi nær um að hægt sé að vísa til 800 heimilda og 800 tilvísana frá 1998? Þá vekur reyndar athygli í næsta punkti á eftir að reynsla Biotope nær ekki nema til 40 viðskiptavina sem verður að jöfnu að flokkast til byrjenda í faginu. Aðrar upplýsingar um Biotope eins og að þeir hafi náð góðum tókum á eigin aðferðarfræði á 10 árum hljómar alls ekki trúverðugt og alveg ljóst að umhverfi og náttúra og síðast en ekki síst fuglalíf á Íslandi á annað og betra skilið en að vera tilraunamódel í þessu skyni. Við fyrri mælingar QAIR sbr. sjálfstæðar fuglarannsóknir hafa einmitt verið tilburðir hjá fyrirtækinu að spara sér rannsóknarkostnað með því að notast við aðferðir sem eru ekki viðurkenndar hér á landi m.a. af hálfu Náttúrufræðistofnunnar Íslands.

1.2. Staðhættir og tengingar

Svæðið er talið sérstaklega hentugt þar sem það er við sjávarsíðuna og á bersvæði og því vindasamt. Sömu röksemdum er reyndar beitt af hálfu fyrirtækisins á öðrum svæðum, upp heiða og fjalla, fjarri berangri og sjó. Í þessum kafla er lagt uppi með lögn frá vindorkuverinu að tengivirkinu að Prestbakka sem er í mikilli fjarlægð eða um 30 km lagnaleið. Ljóst er að leggja þarf sérstakt mat á þá röskun sem yrði vegna lagnaleiða. Um þetta er að öðru leyti að segja að í fyrsta lagi stenst þessi staðsetning enga skoðun út frá viðmiðum um röskuð svæði sem um getur í núverandi stjórnaráttmála en þar stendur um staðsetningar vindorkuvera að þær skulu vera á þegar röskuðum svæðum sbr. tengivirki og háspennulínur. Að öðru leyti liggja ekki fyrir viðmið í þessum efnunum hjá löggjafanum þannig að furðu má lýsa yfir að þessi áform eins og önnur skuli sett á dagskrá meðan ekki liggur ljóst fyrir hvernig umgjörð verður háttað um þessa óstöðugu og óáreiðanlegu orkuframléiðslu hér á landi. Eins og fram hefur komið heyrta vindorkuver að mati Landverndar skilyrðislaust undir rammaáætlun. Hafa ber í huga að þar sem mjög vindasamt er á svæðinu og oft mikil veðurhæð þá er það mikil áskorun að stilla upp vindorkuveri á slíku svæði. Vindmyllur slitna minnst og nýtast best þar sem meðalvindur er stöðugur í 8 – 10 m á sek. Vindhraði fer eðli máls mjög langt umfram þá veðurhæð á áformuðu svæði og í verstu veðrum mun verða hvorutveggja sand- og seltu áfok auk ísingar á vetrum. Rannsóknir á erlendum vettvangi hafa staðfest að vindorkuver eru sérstaklega viðkvæm fyrir slíkum veður aðstæðum ekki síst þar sem spaðar vindorkuveranna slitna mun meira þar sem sandfok, selturok og hverskonar úrkoma er til staðar.

1.3 Breyting á áformum

Um er að ræða verulega umfangsmiklar breytingar frá upphaflegum áformum sem kynnt höfðu verið m.a. á íbúafundi í Skaftárhreppi. Verður ekki annað sagt en undarlega að orði sé komist undir þessum lið að haft hafi verið sérstakt “samráð” við Skipulagsstofnun um þessi mjög svo umdeildu áform. Vænta má að hér sé miklu fremur um kröfu sé að ræða. Vandséð er amk á hvaða grunni Skipulagsstofnun hafi mælt með breytingum á áformum og hvað þá að mæla með þeirri leið að stækka svæðið í samráði við framkvæmdaðila til mikilla muna. Hér er því kallað eftir viðhorfi Skipulagsstofnunar sérstaklega til þessa orðalags um samráð. Landvernd furðar sig einnig á framsetningu skýrsluhöfunda matsáætlunar að með því að fara þessa leið með stórkostlegum breytingum á áformum og tilfærslu svæðis sé hægt að **“kynna breytingar fyrir almenningi, hagsmunadilum og opinberum aðilum strax á undirbúningsstigi framkvæmda. Þá munu rannsóknir sem þegar hafa verið gerðar eða eru í gangi á svæði 1 nýtast við mat á umhverfisáhrifum á svæði 2”**

Hér verður ekki annað lesið en að það sé verið að ganga svo langt í vissu sinni fyrir leyfisveitingu og skipulagsbreytingum að það sé eins og formatriði eitt að vinna að undirbúningi sjálfra framkvæmdanna og það meira að segja áður en álit Skipulagsstofnunar liggur fyrir – hvað þá skipulagsbreytingar og eða framkvæmdaleyfi frá viðkomandi sveitarfélagi. Það er fráleitt nálgun að ætla í réttlætungarskyni að nýta mat á einu svæði þótt í nágrenni sé til að úrskurða um áhrif á öðru svæði. Umhverfismat verður ætíð að vera háð þeirri afmörkun áhrifasvæðis framkvæmda sem um ræðir og sem verkefnið beinist að.

1.4. Framkvæmdir og leyfi

Framkvæmdaaðili vitnar til laga nr.106/2000 um mat á umhverfisáhrifum. Hér skal vísað til þess að lög um mat umhverfisáhrifum frá árinu 2000 eru fallin úr gildi sbr. tilvísun.

”Lög þessi öðlast gildi 1. september 2021. Jafnframt falla úr gildi [lög um mat á umhverfisáhrifum, nr. 106/2000](#), og [lög um umhverfismat áætlana, nr. 105/2006](#).”

Stjórn Landverndar spyr því Skipulagsstofnun hvort ekki þurfi að uppfæra matsáætlun þessa í heild sinni eða eftir atvikum við lið 1.4. með hliðsjón af lögum við mat á umhverfisáhrifum frá 2021.

1.6 Lagaumhverfi og verkefnastaðlar

Í þessum kafla er farið handahófskennt yfir hvernig fyrirtækið hyggst haga sér við mat á umhverfisáhrifum og leiðbeininga. Ljóst er eins og áður hefur komið fram í umsögnum að með öllu er fráleitt að Skipulagsstofnun og eða æðra stjórnvald stöðvi ekki vinnslu matsáætlana og annarra áætlana vegna vindorku á þessu stigi máls þegar það liggur fyrir Alþingi að setja lög og reglugerðir. Hér er því viðkomandi fyrirtæki að vísa handahófskennt til laga og reglna og svokallaðra ”verkefnastaðla” sem augljóslega munu heyra fortíðinni til þegar Alþingi hefur lokið við að móta umgjörð laga og reglna um þennan iðnað hér á landi. Í niðurlagi inngangs segir þegar upptalning á erlendum viðmiðum hafa verið týnd til ” **Önnur íslensk lög og reglugerðir sem eiga við um mat á umhverfisáhrifum verða einnig nýtt**” Hér má spyrja, þarf viðkomandi fyrirtæki að áréttta það sérstaklega að það hyggist ”**nýta sér**” íslensk lög og reglugerðir sem eiga við um verkefnið svona eins og það sé eitthvað val hjá fyrirtækinu.

Að öðru leyti skal hér áréttuð margvísleg álit og stefnur um staðsetningar vindorkuvera þar sem í öllu falli eru gerðar tillögur um að slík iðnaðarstarfsemi skuli vera staðsett vegna margvíslegra neikvæðra áhrifa á mjög afmörkuðum og fáum stöðum og þegar röskuðum svæðum. Slíkt á alls ekki við á því svæði sem þessi matsáætlun miðar að innan lands Grímsstaða í Skaftárhreppi sem myndi einmitt teljast óraskað svæði þar.

1.6.2. Sértaekir staðlar fyrir verndun líffræðilegrar fjölbreytni

Þegar kemur að umfjöllun almennt um líffræðilega fjölbreytni og aðgerðir til að viðhalda og endurheimta hratt hnignandi lífríki hér á jörð er gríðarlega mikilvægt að hafa í huga að Ísland er ekki undanskilið í abyrgum aðgerðum sem ákall er um eftir nýafstaðna ráðstefnu aðildarríkaráðstefnu samnings Sameinuðu þjóðanna um líffræðilega fjölbreytileika (COP 15) í Montreal. Vísasta leiðin fyrir QAIR ICELAND er að kynna sér niðurstöðu þeirrar mikilvægu ráðstefnu þar sem ekki síst er ákall um aðgerðir sem ganga þvert á þær framkvæmdir sem að QAIR hyggur á með niðurbroti á landi, stórkostlega röskun á votlendissvæðum og ógn við fuglalíf, allt aðgerðir byggðar á neysludrifnum forsendum sem ganga harkalega gegn landgæðum og lífríki. Hvað sem tilvitnunum fyrirtækisins er varðar alþjóðlega staðla og eða viðmið sem dregin eru upp úr hatti héðan og þaðan, þá er mikilvægt að fulltrúar þessa fyrirtækis eins og annarra stórfyrirtækja geri sér far um að lesa sér til gagns um þá ógnvænlegu stöðu sem nýverið hefur verið varpað ljósi á hvað varðar líffræðilega fjölbreytni. Stjórn Landverndar vill því beina þeirri spurningu til Skipulagsstofnunar hvort hún telji sér skylt að verða almennt leiðbeinandi í því að uppfæra og setja fram kröfur í samræmi við þá niðurstöðu og kröfur sem COP 15 í Montreal leiddi til.

Orðalag um líffræðilega fjölbreytni í matsáætlun er þvælin og óhefðbundin, sbr. t.d. ”stigveldi mótvægisáðgerða” og bendir til skorts á innsýn um umfjöllunarefnið. Því miður þá stríðir uppbygging

vindorku á Íslandi gegn þeim viðmiðum og niðurstöðu sem COP 15 í Montreal skilaði af sér í desember síðastl. Áframhaldandi landbrot, eyðing búsvæða og bein ógn við ránfugla o.s.frv. verður að stöðva. Ljóst er að skilningur á afleiðingum áframhaldandi niðurbrots á landi og mikilvægum búsvæðum dýra og pantna er ekki fyrir að finna í fyrirliggjandi matsáætlun. Stjórn Landverndar telur sérstaklega mikilvægt að Skipulagsstofnun skoði matsáætlun þessa út frá áhrifum á líffræðilega fjölbreytni með niðurstöðu síðasta fundar aðila að samningi Sameinuðu þjóðanna um líffræðilega fjölbreytni.

Ógn við búsvæði í þessu verkefni er mjög mikið, ekki einvörðungu innan svæðis Grímsstaða heldur með vegalagningu og gríðarlegum strenglögnum og tilheyrandi raski utan svæðis sem mun sömuleiðis hafa óafturkræf náttúruspjöll í för með sér. Því miður fyrir aðstandendur þessarar áforma þá gengur það á engan hátt upp að skreyta texta með fögrum fyrirheitum og með skírskotun í úrelt viðmið. Þeir sem vilja taka ábyrga afstöðu og vinna með líffræðilegri fjölbreytni og endurheimt náttúrulegra vistkerfa, þeir bera ekki á borð tillögur slíkar náttúruskemmandi framkvæmdir eins og hér eru sett á dagskrá. Stjórn Landverndar telur að áhrifin á líffræðilega fjölbreytni gætu orðið mjög neikvæð og spyr Skipulagsstofnun hvort ekki þurfi að gera mun ríkari kröfur til matsaðferða, svæða og valkosta m.t.t. líffræðilegrar fjölbreytni. Vert er að nefna að hluti af sama verkefni nær m.a. inn á þekkt IBA verndarsvæði.

2. Skipulag og aðrar áætlanir

Áformuð framkvæmd fellur hvergi að skipulagsáætlunum, hvorki Landskipulagsstefnu og eða aðalskipulagi sveitarfélagsins Skaftárhrepps. Hér verður enn og aftur að áretta hversu fjarstæðukennt og ófaglegt það er að bæði framkvæmdaðilar og sveitarfélög eins og í þessu tilviki séu að leggja út í vinnu við stórtæka áætlanagerð þegar engin haldbær lagarammi liggur fyrir um orkumannvirki eins og hér er um að ræða. Hafa skal það einnig í huga að það hefur í raun aldrei verið tekin afstaða til þess eða sérstakar rannsóknir átt sér stað um hvort vindorkuver af þeim stærðarskala sem áform eru uppi um eigi yfir höfuð heima í íslensku landslagi og lífríki og eða hvort nútíma risavaxinn vindorkuver standist íslenskt veðurfar sem sífellt fleiri sérfræðingar m.a. verkfræðingar hafa sett stórt spurningarmerki við.

Enn og aftur á að hleypa af stað vinnu hér á landi við stórtæk áform þar sem ekki er séð fyrir afleiðingarnar vegna skorts á rannsóknum. Því er því vinsamlega beint til Skipulagsstofnunar og eftir atvikum æðra stjórnvalds að stöðva nú þegar frekari skipulags / áætlanagerð við mannvirki þar sem af brýnni nauðsyn er verið að skoða þörfina fyrir frekri lög og reglur. Aðeinsins tilraunaverkefni við Búrfell með tveimur vindorkutrunum hefur verið starfrækt um nokkurt skeið og þau mannvirki eru langt í frá samanburðarhæf við þau áform á risavindorkuverum sem uppi eru á Íslandi í dag. Hér er um grafalvarlega staðreynd og brotalöm að ræða á öllu verklagi hér á landi m.a. í ljósi þess að ekki hafa átt sér stað tilhlýðilegar rannsóknir í kringum reisingu vindorkuvera - meðal annars í ljósi veðurfarslegra þátta, náttúruvár og annarra sér íslenskra matsþátta sem ekki eru til staðar við kjöraðstæður vindorku sunnar á hnettinum. Það að ætla framkvæmdaðilum að leggja mat á eigin verkefni og leggja fram áætlanir með sérfræðingu sem hafa fjárhagslegra hagsmuna að gæta er ekki til þess fallið að nálgast jafn stór mál með faglegum hætti og slíkt verklag eigi að leiða til faglegrar niðurstöðu við áætlanagerð hverskonar sbr.vinnu við matsáætlanir sem þessar. Reynslan hefur sýnt af öðrum stórum framkvæmdaverkefnum hér á landi að grundvallarforsenda þess að setja í loftið stefnu, áætlanagerð, íbúakynningar og margvíslegt samráð og jafnvel samninga milli hagsmunaðila án vandaðs

undirbúnings er óábyrg nálgun ef ætlunin er að búa í haginn fyrir vandaða ákvarðanatöku.

2.5. Verndarsvæði

Hér vekur furðu hvernig skýrsluhöfundar reyna að draga úr og skrifa sig frá þeirri staðreynd að viðkomandi svæði er mikilvægt verndarsvæði fugla IBA <http://datazone.birdlife.org/country/iceland> þar sem um alþjóðlega vernd og ábyrgð okkar hér á landi er að ræða. Hlutdeild í vernd ákveðinna fuglastofna er mikil hér á landi ekki síst farfugla á borð við gæsastofna. Þá ber að halda því til haga að skúmurinn er þarna á nærsvæði er alfriðaður og sömuleiðis gulönd sem er að verða fágæt af tegund fiskiandar. Fram kemur í matsáætlun að nyrðri hluti vindorkuversins verði innan IBA svæðis – og einnig nær IBA svæðið inn á nyrðri hluta svæðis 2. Tekið er fram svona til smættunar í matsáætlun og í ljósi þess að fjárveitingar hafa ekki verið til staðar almennt vegna fuglarannsóknna af hálfu Náttúrufræðistofnunnar og hérleindra fuglafræðinga, að þrátt fyrir að um IBA svæði sé að ræða sé það ekki verndað á landsvísu svona rétt eins og það eigi að draga úr ábyrgð okkar á sameiginlegum fuglastofnum á alþjóðavísu. Líklega lýsir þetta viðhorf framkvæmdaðila betur en um margt skilningi þeirra á líffræðilegri fjölbreytni, ábyrgð okkar á búsvæðum og dýralífi umfram annað og að við eigum í amk takmörkuðum mæli að vísa til aðilþjóðlegra skuldbindinga.

Stjórn Landverndar minnir einnig á í þessu sambandi að skortur á rannsóknnum er ekki gild ástæða til að fara í eyðileggingu á landsvæðum, heldur er skortur á rannsóknnum einmitt ástæða til þess að stöðva framkvæmdir þar til upplýsinga hefur verið aflað. Þetta er meginstoð umhverfisréttar, varúðarreglan.

Það er engum vafa undirorpið að farflug margra fuglategunda liggur um þetta svæði meðal gæsategunda. Þá er svæðið hluti af og ásamt öðru svæði við hliðina á þessu þar sem um er að ræða gríðarlega hátt verndargildi vegna votlendis og búsvæða margra tegunda. Farflug einstakra fuglategunda er ekki hægt að reikna upp á punkt en meginlínurnar eru þekktar en þýðir ekki að fuglar geta borið aðeins af leið að landi eftir veðurfari í býsna stórum sveim úr frá meginlínunni. Nærsvæði allra þessara áforma á svæði 1 og 2 eru undir þegar kemur að farleiðum margra fuglategunda á þessu svæði. Í þessum efnum mótmælir Landvernd því harðlega að ganga eigi fram með slíkum risavöxnum orkumannvirkjum á alþjóðlega skilgreindu fuglasvæði. **3.1. Tilgangur og markmið**

Að venju telur orkufyrirtækið sig vera að bregðast við þörf án þess þó að útskýra hver orkuþörfin er og eða í hvað þessi tiltekna orka á að fara. Spyrja má því hver er að biðja um þá orku sem hér er sagt að sé til staðar? Hyggst fyrirtækið framleiða orku til ábyrgar umhverfisþenkjandi atvinnustarfsemi eða er markmiðið að virkja til orkufrekrar starfsemi. Að öðru leyti áhugavert að vitnað sé í skýrslu um afl og orkujöfnuð 2019 – 2023 en svo vill til að einmitt vindorkuframléiðsla er þekktust aflgjafa til að skapa mikinn ójöfnuð og sveiflur á raforkukerfið sem mun fara illa með flutningskerfi raforku ef vindorkunni verði gefin laus taumur hér á landi. Sýnt hefur verið að orkuþörfin er ekki til staðar nema því aðeins hugsunin sé að halda áfram óheftri stefnu um neysludrifið hagkerfi sem allar ábyrgar þjóðir heims eru um þessar mundir að horfast í augu við að taka á. Þeir sem telja sig geta virkjað sig frá þeim vanda sem mannkyn stendur frammi fyrir að halda áfram að virkja og brjóta land eiga að vera betur upplýstari en svo að lausnin er ekki að halda áfram gengdarlausri orkusóun. Framleiðsla á rafmagni með vindorku er ekki endurnýjanlegri á Íslandi fremur en í öðrum löndum og því fráleitt þegar orkugeirinn heldur því fram að Ísland hafi einhverja sérstöðu í framleiðslu á endurnýjanlegri orku rétt eins og að vindurinn hér sé grænni en suður undir miðbaug. Öll umræða um aukna raforkuframléiðslu

á Íslandi hefur einkennst af grænvotti og upplýsingaóreiðu sem að orkugeirinn telur að vinni með sér umfram staðreyndar upplýsingar.

Stjórn Landverndar telur því að í matsáætlun verði að rökstyðja með lífsferilsgreiningum loftslagsáhrif framkvæmdarinnar, þar með talið áhrif vegna framræsinga votlendis sem og að sýna verði fram á að orkan sem framleidd verður í vindorkuverinu gagnist einmitt til orkuskipta.

Þá telur Landvernd einnig nauðsynlegt að í matsáætlun komi fram hvernig jöfnunarafl verði aflað og þá eftir atvikum að Skipulagsstofnun taki afstöðu til þess hvort ekki þurfi að meta aðgerðir til þess að jafna afl vindorkuversins inn í mat á umhverfisáhrifum þess.

3.2. Framkvæmdalýsing og 3.2.2 flutningar.

Vindorkuverið verður mikið að umfangi og nokkuð ljóst að hver orkueining hefur stækkað í meðförum fyrirtækisins og nú er gert ráð fyrir að hvert orkumannvirki muni framleiða 7,2 MW sem þýðir að hæðin þess verður umtalsvert meiri en gert var ráð fyrir í fyrstu áætlunum. Gera má því ráð fyrir að hæðin fari yfir 200 m sem mun hafa gríðarleg ásýndaráhrif, auk enn meiri neikvæðra áhrifa á fuglalíf. Stærri orkumannvirki en fyrr hafði verið áætlað kalla því eðli máls á meira rask og meiri náttúruspjöll og varanleg náttúruspjöll því eins og fram kemur í framkvæmdalýsingu er um varanlega aðgerð að ræða þar sem mótvægisáðgerðir eru ekki til staðar og ekki hægt að framkvæma. Þar sem vatnasvið eru rofin er búið að brjóta niður lífkeðjuna á þeim svæðum sem við á. Miðað við staðhætti og landslag þá munu framkvæmdir þarna hafa sérstaklega mikil og neikvæð umhverfisáhrif þar sem jarðvegsdýpt er mikil og votlendi einnig á hluta svæðis sem mun verða eyðilaggt varanlega. Efnisflutningar verða að sama skapi gríðarlegir og þarf QAIR ICELAND að gera mun betur grein fyrir efnistökunámum og eðli þeirra náma sem taka á efni úr og vilyrði fyrir leyfisveitingum vegna þeirra náma. Þá skortir verulega á upplýsingar varðandi strenglög að Prestbakka og það gríðarlega rask á landi sem því mun fylgja þeirri miklu vegalengd sem þar um ræðir. Allt kallar þetta að sjálfsögðu á heildstætt mat. Þá þarf að kalla eftir nákvæmari upplýsingum varðandi flutninga á aðföngum til og frá svæðinu og einnig hvernig fyrirtækið hyggst standa að niðurrifi og útskiptingu og endurnýtingu á öllum íhlutum. Sömuleiðis verður fyrirtækið að sýna fram á hvaða raunhæfu kostir séu til staðar að flytja íhluti eins og vindorkuspaða sem geta verið allt að 80 m + að lengd. Vegalagning innan framkvæmdasvæðis verður flókin þar sem jarðvegskipta niður á fast land svo þungaflutningar geti farið um svæðið. Mikilvægt er einnig að Skipulagsstofnun kalli eftir við Vegagerðina og hún leggi mat á hvort slíkir þungaflutningar og umfang allt frá löndunarstað að framkvæmdasvæði sé í raun framkvæmanlegur kostur. Er íslenskt þjóðvegakerfið í stakk búið að takast á við slíka flutninga og er styrkur þjóðvegakerfisins ekki vanbúinn að þessu leyti? Þá ef þarf að koma til breytingar á þjóðvegakerfi til flutninga – er þá tryggt að fyrirtækið QAIR greiði fyrir þær framkvæmdir eða ætlar fyrirtækið íslenska ríkinu að greiða fyrir allar framkvæmdir sem eru utan áhrifasvæðis framkvæmdar.

Í öllu falli þá ber framkvæmdalýsing þessi öll merki þess að ekki hefur verið hugsað fyrir nema hluta þess sem að slíkar framkvæmdir kalla á og er það mikill löstur við matsáætlun þessa.

Veðurfar og vindur

Fullnægjandi rannsókn á vindafari á Grímsstöðum í Meðalandi, framkvæmdasvæðinu hefur ekki átt sér stað sem ætti þó að vera einn af helstu grundvallarþáttum þess að áform sem þessi séu sett fram í matsáætlun. Eins og rannsóknir hafa endurtekið sýnt erlendis þá er viðhaldskostnaður mikill og slit á vindorkuspöðum þar sem er útkomusamt og þá helst við ströndina þar sem sjávarselta og rokgarnt er

oft á tíðum – við þetta bætist svo sandfok sem reikna má með að margfaldi slit á öllum búnaði og spöðum þá ekki síst sem svo eykur stórkostlega hættu á mikilli örplastmegnun á svæðinu með eiturefnum á borð við BPA, PFAS og fl. efna sem berast munu vítt og breitt um svæðið og langt út fyrir afmörkun þess og safnast með tímanum upp í jarðvegi og blandast þar vistkerfinu. Það að bera saman vindorkuver á Íslandi í veðurfarslegu tilliti við önnur lönd og eyjar sem eru vindasöm að jafnaði þá er himin á haf í örðsins fyllstu merkingu að bera saman kosti þess að nýta vindorku t.d. á Íslandi og Kanaríeyjum svo eitthvað sé nefnt. Endingartími vindorkuvera er margfalt meiri á staðvindasamari og hlýrri svæðum og skýrist það af mörgum samspilandi þáttum ekki síst tengt hverskyns úrkomu, miklum hita- og kuldaveiflum eins og þekkt er á Íslandi á móti stöðugra hita og vindafari eins og er að finna við hentugustu aðstæður nýtingu vindorku. Sá útbreiddi misskilningur sem talsmenn vindorku á Íslandi hafa haldið á lofti þ.e. að Ísland sé sérlega góður kostur vegna þess hve vindasamt er á landinu er líklega jafnútbreiddasti misskilningur fulltrúa vindorkunnar hér á landi. Staðreyndin er að Ísland er beinlínis í öllu falli mjög slæmur kostur fyrir nýtingu vindorku, vetur, sumar, vor og haust með öllum þeim sveiflum í veðurfari sem árstíðunum fylgja. Þá eru uppi stór vandamál á Íslandi vegna þess sem vandræði vindorkuaðila eru þekkt. Þá er við hæfi að ávarpa hér hættu á náttúruvá sbr. eldgos og því þarf það að vera einn matsþátta ef til öskufalls kemur og eða jafnvel framhlaupa – allt þetta verður að vegna og meta í ljósi staðháttanna. Landvernd vill því undir þessum kafla árétta m.a. niðurstöðu verkfræðinga m.a. Júlíus Sólnes að vindorkuver á Íslandi eigi ekki heima við íslenskt veðurfar.

3.2.4. Tenging við flutningsnetið.

Svo vitnað sé til umræðunnar almennt – stefnu og strauma, stjórnarsáttmála og spekulásjónir frá þeim sem hafa valdið – Alþingi og stofnanir ýmsar þá eru uppi mjög margvíslegar skoðanir varðandi nýtingu vindorku hér á landi. Eitt virðist þó standa upp úr þeirri umræðu og fólk virðist vera sammála um að ef vindorkuver verði á annað borð leyfð hér á landi að þá skuli koma þeim fyrir á örfáum og þegar röskuðum svæðum vegna neikvæðra umhverfisáhrifa. Í stjórnarsáttmála núverandi ríkisstjórnar er reyndar gengið lengra í að teyja sig í átt að virkjunaraðilum – en þó kemur þar fram að aðeins komi til greina að reisa vindorkuver við þegar röskuð svæði sbr. háspennulínur og tengivirki. Það sem er hinsvegar hér á ferðinni gengur þvert á allar skoðanir og umræðu því um er að ræða hvorki meira né minna en 30 – 45 km fjarlægð í næsta tengivirki og strenglöggn með tilheyrandi umróti og náttúruspjöllum því í takti við það. Reyndar er það ótrúlega langsótt að fyrirtækið skuli hafa sett þessi áform í loftið með þá vitneskju í farteskinu að hverfandi líkur séu á að hægt sé að mæta þeim kröfum sem að þessi staðsetning gerir til um. Það að leggja 12 m breitt belti alla þessa vegalengd myndi fylgja gríðarlegt rask og verður að teljast ólíklegt að hægt verði að ná samningum um slíkar framkvæmdir, þá vantar nánari útlístan á því efnismagni sem þarf til við jarðvegskipti kringum strenglöggn á svo langri leið og úr hvaða efnisnámmum væri tekið í það verk en ljóst má þykja að það magn af malarefni hlýtur að vera mjög mikið.

3.2.5. Frágangur

Við lok framkvæmda er því lýst hvernig á að ganga frá framkvæmdasvæðinu ”eins og best verður á kosið og þannig að framkvæmdir falli eins vel að landi og mögulegt er.” Um þetta er það að segja að fyrir liggur að um varanlega framkvæmd er að ræða eins og fram kemur í kafla um framkvæmdalýsingu. Hvað varðar um mögulegt niðurrif eftir 25 ár – þá verður að segjast að það er mikil bjartsýni að ætla þessu vindorkuveri að endast í svo langan tíma – miklu nær væri að ætla 10 ár í endingartíma miðað við staðsetningu og búast megi við að allur

búnaður verði endurnýjaður á 10 – 15 ára fresti því tæpast er við öðru að búast en að QAIR ætli sér annað en að verkefni muni verða búið að skila hagnaði sem er útilokað á þeim tíma sem þeir ætla nema þá að þeir hyggist sprengja upp orkuverð í landinu sér til ávinnings. En það sem varðar frágang er vandséð hvernig hægt er að takmarka þann varanlega skaða sem af verður og fyrirtækið staðfestir í framkvæmdalýsingu. Það sem fyrirtækið virðist ekki skilja er að það er ekki hægt að fella slíkar framkvæmdir að landi – þær eru ósamræmanlegar við ásýnd og landslagsheildir. Framkvæmdirnar munu taka allt sjónsvið þeirra sem fara um svæðið og áreiðið vegna annarra þátta en beinna framkvæmda og ásýndar sbr. skuggaflökt, hávaði, blikkljós og önnur þekkt áhrif verða ekki löguð af landgræðslunni. Sá hluti sem landgræðsla getur lágmarkað tjón á er ásýndin einvörðungu að litlu leyti á landið á milli vindorkuveranna, það verður hinsvegar aldrei annað en yfirklor því allt votlendi og lífríki sem verður fyrir varanlegum skaða með tilheyrandi losun á CO2 við framkvæmdir verður ekki bætt, það er varanlegt rof og varanleg og óafturkræf náttúruspjöll.

3.3. Aðrir framkvæmdakostir – og tengd umræða í sama kafla.

Hér fara skýrsluhöfundar um víðan völl – komið er inn á ”sérstöðu vindorkunnar” umfram aðra orkuframleiðslu og er þá helst týnt til sögunnar réttlættingin á að vindurinn sé eðlisólíku öðrum virkjunum sbr. vatn og jarðhita og þá megi gefa eftir önnur sjónarmið. Hér verður að segjast að talsmenn vindorkuvera hér á landi virðast ekki gera sér grein fyrir að vindorkuver ferðast ekki með vindinum – þau eru staðbundin eins og aðrar virkjanir og vindorkuver hafa einmitt svo mikil og staðbundinn áhrif að þessi tegund virkjana hefur mælst hafa hvað neikvæðustu áhrif á líðan fólks og upplifun. Landvernd furðar sig því almennt á viðhorfi þeirra sem hafa að undanfögnu verið að tala fyrir því að vindorkuver eigi ekki að falla undir lög um rammaáætlun því sannarlega er fráleitt að svo stórar og áhrifamiklar virkjanir verði meðhöndlaðar með öðrum hætti en aðrar virkjanir og orkumannvirki þar sem viðmið varðandi stærðarmörk virkjana er reyndar allt of hátt.

Landvernd mælir eindregið með þar sem er til umfjöllunar í þessum kafla að fyrirtækið QAIR velji eina raunhæfa valkostinn það er núllkost.

4. Aðferðarfræði við mat á umhverfisáhrifum

Í þessum kafla eru dregin saman almenn viðmið og leiðbeiningar sem fyrirtækið hyggst beita. Landvernd gerir athugasemdir við hvernig fyrirtækið blandar óreiðukennt saman aðferðarfræði sem það hyggst beita en þar er vitnað til íslenskra leiðbeininga um mat á umhverfisáhrifum ásamt erlendum viðmiðum og leiðbeiningum.

Í ljósi reynslunnar ætti öll aðferðarfræði við mat að liggja algjörlega skýrt fyrir þannig að fyrirtækið geti ekki gefið sér nær því sjálfðæmi um hvert er leitað eftir viðmiðum og leiðbeiningum um þau efnisatriði sem kann að hugnast fyrirtækinu í nokkrum atriðum við gerð umhverfismats. Varðandi samráð og kynningar á ýmsum stigum framkvæmda vill Landvernd koma því á framfæri við Skipulagsstofnun að gerð verði almenn krafa í öllum atriðum á öllum lögbundnum kynningastigum máls að framkvæmdaðilum og sveitarfélögum verði gert skylt að standa af meiri metnaði að upplýstri umræðu og fundum í tengslum við stórframkvæmdir.

Almennt um niðurlag og vindorku hérlendis

Nauðsynlegt er að fara nokkuð almennum orðum um texta í matsáætlun frá kafla 5. en almennt má segja að áformað vindorkuver er mikil ögrun við alla staðhætti – rök um fámenni sveitar geta tæpast vigtað sem rök svo dæmi sé tekið – vænta má því að ef að ávinningurinn er fámennið að þá má leiða líkum að því að framkvæmdin sé ekki til þess fallinn að efla mannlíf eða staðaranda á svæðinu frá því sem er. Það viðhorf sem kemur fram í

matsáætlun að það sé í lagi að raska meira eftir því sem staðir eru fáfarnari er eðli máls í andstöðu við alla verndarsýn þar sem ósnortinn náttúra og lítt spillt og fámenn svæði eru einmitt talinn til fágætis sem okkur sem þjóð ber að vernda og passa upp á fyrir komandi kynslóðir. Allt annað sem komið er inn á er varðar umhverfisáhrif er hægt að kynna sér á erlendum vefsíðum þar sem sífellt stækkandi hópur fólks frá ólíkum löndum og heimsálfum hafa verið að stíga fram í stórum samtökum sem eru að sjá öll mistökin sem gerð hafa verið í nafni grænndar endurnýjanlegrar orku.

Einn stór þáttur í mótmælum almennings og ólíkra hagsmunaaðila á erlendum vettvangi er hve vindorkuver taka gríðarlegt landflæmi sbr. ef ætti að byggja upp raforkukerfi Danmörku einvörðungu á vindorku þá lætur nærri að þurfi að leggja allt Jótland undir til að mæta þessum vindorkuiðnaði. Að öðru leyti vill Landvernd vísa til staðreynda um neikvæðar afleiðingar á uppbyggingu vindorkuvera ekki síst meðal nágannaríkja, Danmörku, Noregi og Svíþjóð. Þar eru dæmi umóstöðugleika á flutningi á raforku í kjölfar vindorkuframleiðslu. Þá hefur óstöðuleiki í vindorkuframleiðendur átt þátt í að hleypa raforkuverði upp úr öllu valdi með tilheyrandi afleiðingum á almenning og sérstaklega lítil og meðalstór fyrirtæki. Orkumarkaðir erlendis hafa tekið gríðarlega hröðum breytingum þar sem einkavæðing raforkunnar hefur haft afleiðingar sem ekki er séð fyrir endann á. Það er ljóst að sporna verður við fótum hér á landi ef ekki á að fara á sömu leið og þá ber að hafa í huga að fyrirtæki á borð við QAIR ICELAND er ekki stofnað sem almannaheillafélag heldur fyrst og síðast eins og önnur slík fyrirtæki til að keyra upp eftirspurn og aukna neyslu hér á landi sem annarsstaðar. Það er því ástæða til að hafa áhyggjur af vaxandi innkomu einkafyrirtækja á sviði orkuframleiðslu sem fram til þessa hefur verið úi höndum fyrirtækja í eigu almennings.

Lokaorð.

Landvernd telur að framansögðu heppilegast fyrirtækið QAIR ICELAND dragi til baka viðkomandi matsáætlun. Það virðist nú þegar fullljóst að áformuð framkvæmd gengur þvert gegn öllum helstu umhverfis- og náttúruverndarviðmiðum sem unnið er með í dag. Það að ætla að ráðast með slík orkumannvirki og iðnaðarsvæði inn á alþjóðlega skilgreindu fuglasvæði bendir til til annaðhvort skilningsleysi og skeytingarleysis.

Þá vill Landvernd hér að lokum árétta við Skipulagsstofnun geri þá lágmarkskröfu til þeirra sem standa að áætlanagerð hverskonar og skipulagi að sjá til þess að hagnýta þá tækni sem all flestir búa yfir í dag og gera skylt að streyma frá öllum kynningarfundum um stærri verkefni ekki síst sem varða almenning sbr. virkjanir. Það hlýtur að vera ávinningur fyrir alla aðila sem á annað borð vilja virkja íbúalýðræði og halda almenningi upplýstum að sjá til þess að hagnýta þá tækni sem er fyrir hendi. Þá sparar það útblástur að sleppa akstri á mikilvæga kynningarfundum sem kalla oft á akstur upp á mörg hundruð kílómetra.

Með vinsemd og virðingu, fh. stjórnar Landverndar

Auður Önnu Magnúsdóttir, framkvæmdastjóri

